

SCHENKER MUSEUMCOLLECTIE DRAAIDE MEE IN

Het geheime leven

Twee zalen in het Museum voor Schone Kunsten Brussel zijn gewijd aan de collectie van Frans Heulens. Bij de schenking werd hij geprezen voor zijn 'altruïsme en zijn zin voor civisme'. Uit de archieven blijkt dat hij intens betrokken was bij het kunstcircuit van de nazi's. Is het opportuun dat deze man geëerd wordt met twee zalen in een topmuseum?



Frans Heulens.
© Archief voor hedendaagse kunst in België



Heulens was één van de medeschenkers van een schilderij voor Görings vijftigste verjaardag

VAN ONZE REDACTEUR
GEERT SELS

In 1988 heeft het Museum voor Schone Kunsten in Brussel een meevaller. Het kan zijn collectie oude kunst in één klap uitbreiden met een paar tientallen schilderijen uit de periode tussen de vijftiende en de zeventiende eeuw. De familie Brueghel is van de partij, er is werk van Jan Provoost en Lucas van Uden en er is een reeks fraaie paneeltjes van Gillis Mostaert.

Het is Irène Van der Meiren die het museum zeer verplicht moet zijn. Ze voltooit de wens van haar man Frans Heulens, in 1977 overleden, en bij leven dokter in Anderlecht en kunstverzamelaar. De collectie weerspiegelt de man. Mensen die hem ontmoet hebben, omschrijven hem als een overtuigd flamingant. Op een enkele uitzondering na heeft hij stukken van Vlaamse meesters. Eind 1940 kan hij de originele woonst van Pieter Bruegel de Oude verwerken. Hij is dan 36.

Herkomst

Op een luwe zondagnamiddag besluiten we de collectie te gaan bekijken in het museum. Er is één stuk dat ons bijzonder interesseert. In een doorlichting van de Belgische cultuurinstellingen staat het getipt als een item met een niet helemaal duidelijke herkomst.

De suppoost heeft nog nooit van de collectie-Heulens gehoord, maar vijf meter verderop blijken we de zaal spontaan betreden te hebben. En ja, daar hangen ze allemaal. *De goede herder* van Pieter II Brueghel, *De calvarieberg* van Jan

Brueghel, de grappige *Antropomorfe landschappen*, met een mensengelaat verwerkt in een natuurtafereel. Er komt geen eind aan. Op de titelbordjes telkens dezelfde vermelding: 'schenking dr. en mevr. Frans Heulens-Van der Meiren, Brussel, 1988'. Meer komen we over de herkomst van de werken niet te weten.

In een rij vitrinekasten staan kandelaars, vijzels, kruiken, pullen en pelgrimsveldflessen. Ze komen uit Frechen en Westerwald, toch iets minder Vlaams dan we ons hadden voorgesteld. Dan zien we hem staan: de Chanukka Menorah, een joekel van een achtarmige bronzen kandelaar. De commissie kon geen verband leggen met geroofde joodse voorwerpen uit de oorlogstijd. Maar ze kon evenmin vaststellen hoe en wanneer de kandelaar dan wel in de collectie kwam. Een twijfelgevalletje, besluit het rapport.

Zouden er nog meer twijfelgevalletjes zijn in deze collectie? We nemen de catalogus ter hand die uitkwam bij de schenking in 1988. In de inleiding prijst hoofdconservator Henri Pauwels de milde gever als een 'boeiende figuur, schrandere van geest, varende recht door zee'. Het lijkt haast een heiligenleven waarin de bescheidenheid van Heulens wordt aangestipt ('hij wenste niet uit te pakken met zijn collectie'), zijn altruïsme en zijn zin voor civisme. Pauwels heeft weet van die anecdoten. Hij kent Heulens. Hij is namelijk de neef van mevrouw Heulens. 'Dankzij de schenking van deze collectie', besluit Pauwels, 'wordt de geschiedenis van de instelling opnieuw met een mooie

bladzijde verrijkt.'

Al bladerend valt op hoeveel stukken Heulens tijdens de oorlogsjaren heeft verworven. De datering is niet altijd even exact. Zeker twee schilderijen zijn 'circa 1943' verworven. *De Calvarieberg* van Jan Brueghel kwam in '1943 of 1944' in de collectie. Vreemd, in de kunstmarkt gaat het er met al die geattesteerde transacties doorgaans iets nauwkeuriger aan toe. Eens kijken waar Heulens zijn waar betrof. De twee *Antropomorfe landschappen* kocht hij zowaar in Londen, bij Galerij Leger. Hoe hij dat in 'circa 1943' klaarspeelde, in volle oorlog, in een vijandige zone waarmee zelfs geen postverkeer was, dat is een raadsel. Volgens de catalogus verliep de aankoop met tussenkomst van de Brusselse kunsthandel Jacky. De experts die we consulteerden, hebben daar nog nooit van gehoord.

Onzorgvuldigheden

Een ander stuk is aangekocht bij 'Crepes'. Die kennen we niet. Maar Jean Krebs kennen we wel. 'Banker and small collector. Sold to Hofer. Knew Paech', lezen we op de Red Flag List. Dat was een handzame namenlijst van de Art Looting Intelligence Unit, de cel van de Amerikanen die na de oorlog een overzicht probeerde te krijgen van de omvang van de nazi-kunstroof.

Bulkt de Heulens-catalogus van de onzorgvuldigheden of heeft hier iemand iets proberen te maskeren? Het vermoeden rijst dat Heulens er een tweede identiteit op nahield die minder bekend was dan zijn zin voor civisme, met di-